

WYMAGANIA NA POSZCZEGÓLNE OCENY Z WOS DLA UCZNIÓW KLASY VIII SZKOŁY PODSTAWOWEJ

TEMAT	WYMAGANIA NA POSZCZEGÓLNE OCENY	ODNIESIENIA DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ
1. Człowiekiem jestem...	- Potrafi wymienić czynniki, które kształtują człowieka jako jednostkę.(2) - Wie, czym się zajmuje przedmiot wiedza o społeczeństwie.(2) - Wie, czym są komunikaty werbalne i niewerbalne.(2) - Potrafi podać przykłady nauk humanistycznych.(3) - Rozumie zasady komunikowania się i je stosuje.(3) - Wymienia elementy osobowości człowieka.(4) - Zna znaczenie słowa asertywność. (4) - Wie, jak przygotować samodzielnie prezentację i publicznie ją przedstawić.(4) - Potrafi wymienić i opisać dziedziny humanistyki, które tworzą wiedzę o społeczeństwie. (5) - Opisuje elementy osobowości człowieka i określa, jak wpływają na różnorodność ludzi.(5) - Potrafi wskazać zachowania asertywne.(5) - Opisuje najważniejsze zasady skutecznego komunikowania się. (6) - Potrafi samodzielnie przygotować autoprezentację.(6)	I. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 2) przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku 5) podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; uzasadnia, że można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub przeciwstawić się im; przedstawia różne formy zachowań asertywnych
2. Człowiek jako istota społeczna	- Wymienia najważniejsze potrzeby człowieka. (2) - Wymienia kilka przykładów ról społecznych, które odgrywa.(2) - Potrafi wskazać przykłady potrzeb pierwotnych – biologicznych oraz wtórnych – psychicznych i społecznych. (3) - Wyjaśnia pojęcie socjalizacja.(3) - Wie, czym są: interakcja i więzi społeczne.(3) - Charakteryzuje człowieka jako istotę społeczną i podaje stosowne przykłady. (4) - Wymienia różne rodzaje więzi społecznych.(4) - Wie, jaką funkcję pełnią role społeczne.(4) - Charakteryzuje potrzeby ludzkie z uwzględnieniem ich podziału. (5) - Wyjaśnia, jaką funkcję pełni społeczeństwo w procesie socjalizacji.(5) - Charakteryzuje różne rodzaje więzi społecznych. (5) - Potrafi wskazać, jak poszczególne grupy	I. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 1) uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną; wyjaśnia znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontaktu, przynależności, uznania)

	wpływają na odgrywane przez nas role społeczne.(5) - Opisuje rolę więzi społecznych w budowaniu relacji społecznych. (6) - Opisuje człowieka jako istotę społeczną, używając poznanych pojęć.(6)	
3. Zbiorowości i grupy społeczne	- Wie, czym są zbiorowości społeczne.(2) - Wie, czym są normy grupowe.(2) - Wie, czym są grupy społeczne. (3) - Dokonuje podziału grup społecznych na formalne i nieformalne, pierwotne i wtórne, duże i małe.(3) - Wskazuje przyczyny powstawania konfliktów.(3) - Zna sposoby rozwiązywania konfliktów. (4) - Wie, jakimi metodami można osiągnąć kompromis.(4) - Charakteryzuje wybrane zbiorowości społeczne. (5) - Potrafi określić rolę zbiorowości w życiu społecznym. (5) - Charakteryzuje różne sposoby podejmowania decyzji w grupie oraz wskazuje ich dobre i złe strony. (5) - Wymienia najważniejsze rodzaje konfliktów.(5) - Charakteryzuje różne grupy społeczne, wskazując ich specyficzne cechy. (6) - Określa, jaką rolę odgrywają różne grupy społeczne. (6) - Wskazuje sposoby rozwiązania prostego konfliktu interpersonalnego na drodze kompromisu (6)	I. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 3) wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści; przedstawia różne formy współpracy w grupie 4) rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej; wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji 6) uzasadnia, że konflikt w grupie może wynikać z różnych przyczyn (sprzeczne interesy, inne cele); przedstawia sposoby rozwiązywania konfliktów oraz analizuje ich zalety i wady
4. Rodzina jako najważniejsza grupa społeczna	- Wie, jaką rolę w społeczeństwie odgrywa rodzina. (2) - Potrafi wymienić wartości ważne dla rodziny.(2) - Opisuje rodzinę jako grupę społeczną.(3) - Wie, czym są rodziny dwupokoleniowe i wielopokoleniowe; rozumie, na czym polega rola rodziców i osób starszych.(3) - Potrafi wymienić akty prawne, które opisują rodzinę. (4) - Zna prawa i obowiązki rodziców i dzieci.(4) - Wymienia i opisuje podstawowe funkcje pełnione przez rodzinę. (5) - Analizuje wartości ważne dla rodziny. (5) - Opisuje prawa i obowiązki rodziców i dzieci. (5)	II. Rodzina. Uczeń: 1) charakteryzuje rodzinę jako grupę społeczną; przedstawia rolę rodziców i osób starszych w rodzinie; analizuje wartości ważne dla jego rodziny 2) analizuje wpływ, jaki rodzina wywiera na dzieci; przedstawia prawa i obowiązki dzieci w rodzinie

	- Zna współczesne typy rodziny.(5) - Analizuje wpływ, jaki rodzina wywiera na dzieci.(6)	
5. Jak funkcjonują gospodarstwa domowe. Budżet domowy.	- Potrafi poprawnie określić najważniejsze wydatki i dochody gospodarstwa domowego.(2) - Zna i rozumie zasady racjonalnego gospodarowania budżetem domowym. (3) - Rozumie pojęcie deficyt budżetowy i wie, jak uniknąć deficytu budżetowego.(3) - Umie wyjaśnić rolę i znaczenie gospodarstwa domowego w gospodarce państwa. (4) - Potrafi zaplanować i rozpisać zrównoważony budżet.(4) - Przedstawia rolę rodziców i osób starszych w rodzinie oraz umie skorzystać z ich doświadczenia pomocnego podczas projektowania budżetu.(5) - Wyjaśnia, że współudział w planowaniu budżetu jest przejawem postawy obywatelskiej i patriotycznej. (5) - Rozwija postawę odpowiedzialności i przedsiębiorczości w codziennym życiu gospodarstwa domowego.(6)	II. Rodzina. Uczeń: 3) wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z działalności zarobkowej: pracy, działalności gospodarczej, umów cywilnoprawnych oraz ze świadczeń społecznych – w powiązaniu z rodzajami ubezpieczeń społecznych) 4) wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje jego budżet
6. Samorząd szkolny.	- Potrafi scharakteryzować klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań. (2) - Opisuje życie społeczności szkolnej.(2) - Zna strukturę polskiego systemu edukacyjnego. (3) - Wskazuje najważniejsze prawa, jakie ma samorząd szkolny.(3) - Wie, czym jest samorządność, podaje przykłady rodzajów samorządów.(4) - Podaje najważniejsze zasady wyboru samorządu szkolnego.(4) - Wskazuje, co najmniej kilka ważnych funkcji, które pełni szkoła. (5) - Opisuje funkcje szkoły w systemie edukacji. (5) - Charakteryzuje strukturę polskiego systemu edukacyjnego. (5) - Podaje, jaką rolę w życiu społeczności szkolnej odgrywa samorząd.(5) - Charakteryzuje działania samorządu uczniowskiego.(5) - Uzasadnia znaczenie samorządności w państwie. (6) - Wyjaśnia, na przykładzie wyborów do organów samorządu szkolnego, stosowanie procedur demokratycznych w życiu szkoły oraz grup, w których uczestniczy. (6)	III. Szkoła i edukacja. Uczeń: 1) przedstawia funkcje szkoły w systemie edukacji oraz strukturę polskiego systemu edukacyjnego 2) charakteryzuje klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności; przedstawia działania samorządu uczniowskiego; wyjaśnia, jak przeprowadzane są wybory organów samorządu szkolnego

7. Prawa i obowiązki ucznia.	- Zna prawa i obowiązki ucznia. (2) - Rozpoznaje przypadki łamania praw ucznia w swoim otoczeniu.(2) - Zna prawa i obowiązki pracowników szkoły. (3) - Zna instytucje zajmujące się ochroną praw ucznia.(3) - Potrafi wskazać, z jakich aktów prawnych wynikają prawa ucznia. (4) - Wymienia akty prawa szkolnego, w których zapisane są jego prawa.(4) - Wskazuje i opisuje źródła praw ucznia. (5) - Potrafi opisać sytuacje szkolne, w których występują przykłady praw i obowiązków szkolnych. (5) - Potrafi określić w konkretnych przypadkach, jakie prawa ucznia są naruszane. (5) - Przedstawia sposoby dochodzenia praw, które zostały naruszone.(5) - Dostrzega zależność między godnością ludzką a prawami ucznia, które mu przysługują.(6)	III. Szkoła i edukacja. Uczeń: 3) wymienia prawa i obowiązki ucznia; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia praw, które zostały naruszone
8. Planujemy dalszą edukację szkolną i karierę zawodową.	- Potrafi dokonać oceny swoich umiejętności i zainteresowań zawodowych.(2) - Zna perspektywy rynku pracy i umie wskazać branże i zawody przyszłości oraz branże i zawody schyłkowe.(3) - Potrafi przygotować plan kariery edukacyjnej i zawodowej.(4) - Rozumie, czym jest rynek pracy i jakie stawia oczekiwania względem pracowników.(4) - Umie pracować w grupie podczas dokonywania analizy rynku pracy i planowania kariery zawodowej(4) - Rozumie korzyści, jakie przynosi efektywna współpraca oraz zna w praktyce różne formy współpracy w grupie i zespole klasowym.(5) - Rozumie, czym jest wolontariat, i jak doświadczenie w nim zdobyte może pomóc w karierze zawodowej.(5) - Zna różne typy osobowości i dostrzega, jaki wpływ na wybór zawodu ma określony typ osobowości człowieka.(6) - Rozwija postawę przedsiębiorczą i rozumie jej znaczenie przy wyborze kierunku dalszego kształcenia i wyborze drogi zawodowej.(6)	III. Szkoła i edukacja. Uczeń: 4) charakteryzuje oczekiwane kompetencje wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsce na rynku pracy 5) planuje dalszą edukację, uwzględniając własne zainteresowania, zdolności i umiejętności oraz rady innych osób i sytuację na rynku pracy
9. Moje miejsce na ziemi.	- Wyjaśnia, czym są mała ojczyzna i region.(2) - Wymienia czynniki kształtujące odrębność regionalną.(3) - Wskazuje cechy charakterystyczne regionu, w którym mieszka.(4)	VI. Społeczność lokalna. Uczeń: 5) znajduje i przedstawia informacje na temat swojej gminy, wydarzeń i postaci z

	- Charakteryzuje czynniki kształtujące odrębność lokalną i regionalną.(5) - Opisuje swoją małą ojczyznę, uwzględniając więzi lokalne. (6) - Wymienia tradycje i obyczaje swojej społeczności regionalnej(6)	jej dziejów VII. Społeczność regionalna. Uczeń: 1) znajduje i przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia i postaci z jego dziejów; lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz pozostałe województwa 5) przedstawia tradycje i zwyczaje swojej społeczności regionalnej
10. Samorządy terytorialne: lokalne i regionalne.	- Znajduje podstawowe informacje na temat swojej gminy i swojego regionu. (2) - Wie jak tworzony jest budżet gminy.(2) - Wymienia organy samorządowe wybierane przez obywateli. (3) - Wymienia najważniejsze zadania organów samorządowych. (3) - Wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście/ dzielnicy); powiecie i województwie.(3) - Wskazuje, w jaki sposób władze centralne mogą wpływać na decyzje władz samorządowych. (4) - Wymienia najważniejsze zadania organów samorządowych.(4) - Podaje jeden przykład wykorzystywania funduszy unijnych w środowisku lokalnym.(4) - Opisuje kompetencje władz centralnych wobec samorządu. (5) - Wskazuje w których urzędach można załatwić wybrane sprawy. (5) - Przedstawia możliwości załatwienia spraw przez e-urząd. (5) - Potrafi wypełnić wniosek o wydanie dowodu osobistego. (5) - Wyjaśnia, czym jest zarząd komisaryczny.(5) - Przedstawia informacje na temat wydarzeń i postaci historycznych związanych z dziejami lokalnymi i regionalnymi.(6) - Przedstawia główne źródła dochodów i wydatków w budżecie gminy. (6) - Znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie.(6)	VI. Społeczność lokalna. Uczeń: 1) wymienia zadania samorządu gminnego (...) 2) przedstawia, jak zorganizowany jest urząd gminy (miasta/dzielnicy); podaje, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy; przedstawia możliwości załatwienia spraw poprzez e-urząd; posługuje się formularzami urzędowymi – wypełnia wnioski o wydanie tymczasowego dowodu osobistego 3) wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście/dzielnicy); przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje uprawnienia tych organów 4) podaje, kto pełni funkcje wójta/burmistrza/prezydenta miasta i przewodniczącego rady gminy/miasta; znajduje w mediach lokalnych informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu terytorialnego VII. Społeczność regionalna. Uczeń: 2) wymienia zadania samorządu powiatowego i województwa (...) 3) podaje, w jakim wydziale

		starostwa powiatowego można załatwić wybrane sprawy; posługuje się formularzami urzędowymi – wypełnia wnioski o paszport (delegatura urzędu wojewódzkiego) 4) wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i województwa; przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje zadania tych organów
11. Obywatele a władze samorządowe. Budżety obywatelskie.	- Wymienia problemy społeczności lokalnej.(2) - Wie, czym jest kapitał społeczny. (3) - Wie, czym są młodzieżowe rady miast i gmin.(3) - Próbuje formułować sądy dotyczące problemów społecznych.(4) - Potrafi wyjaśnić, czym jest budżet obywatelski. (4) - Opisuje różne formy wpływania przez obywateli na decyzje władz samorządowych.(5) - Wskazuje przyczyny problemów swojej społeczności lokalnej. (5) - Próbuje wskazać sposoby ich rozwiązania. (5) - Wymienia różne rodzaje kapitału społecznego i wskazuje na znaczenie tego zjawiska w procesach gospodarczych. (6) - Przedstawia rolę i znaczenie rad młodzieżowych miast i gmin. (6) - Zna i opisuje procedury związane z wprowadzeniem budżetu obywatelskiego.(6)	VI. Społeczność lokalna. Uczeń: 1) (...) przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy 6) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń: 4) przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy/miasta
12. Narodowość a obywatelstwo.	-Potrafi określić czas, kiedy ukształtowały się współczesne narody. (2) - Podaje, w jaki sposób można nabyć	VIII. Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Uczeń:

	obywatelstwo na prawie ziemi i prawie krwi.(2) - Wie czym różni się narodowość od obywatelstwa. (3) - Potrafi wskazać, który ze sposobów nabywania obywatelstwa obowiązuje w Polsce.(3) - Zna obowiązki obywatelskie zapisane w Konstytucji RP.(4) - Wymienia czynniki narodotwórcze.(5) - Potrafi opisać więzi obywatelskie i tożsamość narodową.(5) - Przedstawia genezę współczesnych narodów. (6) - Wymienia inne sposoby nabywania obywatelstwa w Polsce. (6) - Potrafi opisać, czym jest postawa obywatelska, odnosząc się do obowiązków zapisanych w polskiej konstytucji.(6)	1) wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej/ etnicznej oraz co łączy człowieka z ojczyzną – Polską; przedstawia te więzi na własnym przykładzie 2) wyjaśnia, czym obywatelstwo różni się od narodowości; przedstawia warunki nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa i wymienia inne formy uznania za obywatela polskiego oraz nadania obywatelstwa polskiego; wymienia konstytucyjne obowiązki obywatela
13. Inni u nas – o mniejszościach narodowych i etnicznych.	- Odróżnia mniejszości narodowe od mniejszości etnicznych. (2) - Wskazuje różnice pomiędzy migracją a uchodźstwem.(2) - Wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące obecnie w Polsce. (3) - Wyjaśnia, co to jest Polonia.(3) - Przedstawia prawa przysługujące mniejszościom.(4) - Charakteryzuje mniejszości narodowe i etniczne mieszkające w Polsce. (5) - Określa miejsca zamieszkania mniejszości w Polsce. (5) - Wyjaśnia, dlaczego mniejszościom przysługują odrębne prawa. (5) - Przedstawia zjawiska migracji i uchodźstwa we współczesnym świecie.(5) - Wymienia grupę posługującą się językiem regionalnym. (6) - Wskazuje przyczyny migracji i uchodźstwa.(6) - Opisuje w jaki sposób Polacy żyjący za granicą podtrzymują swoją więź z ojczyzną.(6)	VIII. Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Uczeń: 4) wymienia mieszkające w Polsce mniejszości narodowe i etniczne, grupę posługującą się językiem regionalnym oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) i lokalizuje miejsca ich zwartego zamieszkiwania; przedstawia – za Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej – prawa przysługujące etnicznym grupom mniejszościowym
14. Różne oblicza patriotyzmu.	- Wie, co znaczy pojęcie ojczyzna. (2) - Wymienia i opisuje polskie symbole narodowe.(2) - Podaje przykłady zachowań patriotycznych.(3) - Wymienia postawy sprzeczne z patriotyzmem.(4) - Wyjaśnia, odwołując się do różnych	VIII. Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Uczeń: 3) analizuje symbole Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia, czym powinna przejawiać się postawa

	przykładów, czym jest patriotyzm. (5) - Wskazuje różnice między patriotyzmem a nacjonalizmem, szowinizmem, ksenofobią.(5) - Opisuje genezę polskich symboli narodowych. (6) - Wymienia czynniki, które łączą ludzi z ojczyzną (6)	patriotyczna młodego i dorosłego człowieka 5) uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu, oraz uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom
15. Umiejętności i cnoty obywatelskie.	-Wymienia cnoty obywatelskie.(2) - Opisuje cechy dobrego obywatela.(3) - Odwołując się do przykładów współczesnych i historycznych, opisuje wzory postaw obywatelskich.(4) - Określa znaczenie cnót i umiejętności obywatelskich w życiu społecznym. (5) - Wymienia umiejętności społeczne. (5) - Wymienia różne wzorce działań obywatelskich. (6) - Opisuje różne formy aktywności społecznej.(6)	IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń: 1) podaje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego
16. Działania organizacji pozarządowych.	- Opisuje, czym jest społeczeństwo obywatelskie.(2) - Wskazuje, jak można aktywnie uczestniczyć w życiu publicznym i obywatelskim.(3) - Wskazuje działania, które podejmuje społeczeństwo obywatelskie.(4) - Wymienia najważniejsze cechy społeczeństwa obywatelskiego. (5) - Opisuje aktywność społeczną Polaków.(5) - Opisuje, jak powstawała idea społeczeństwa obywatelskiego. (6) - Wskazuje potrzeby społeczne, które realizuje społeczeństwo obywatelskie.(6)	IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń: 2) przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; wykazuje, że działalność tego typu prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb
17. Aktywność obywatelska młodych.	- Wyjaśnia na czym polega wolontariat. (2) - Wie, czym są organizacje pożytku publicznego.(2) - Podaje przykłady organizacji i akcji	IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

	społecznych skupiających młodych ludzi. (3) - Wymienia ich najważniejsze cele.(3) - Wskazuje różne możliwości działań społecznych, które mogą podejmować osoby młode.(4) - Charakteryzuje różne formy wolontariatu. (5) - Opisuje różnorodne formy działalności młodych osób.(5) - Wyjaśnia jak można realizować konstytucyjną zasadę pomocniczości. (6) - Dokonuje oceny działań społecznych adresowanych do młodych osób.(6)	3) przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce; wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy
18. Zachowania etyczne w działaniach obywatelskich.	- Wie czym jest etyka. (2) - Wymienia przykłady łamania zasad etycznych w życiu publicznym.(2) - Wymienia cechy etyki zawodowej. (3) - Wskazuje negatywne skutki nieprzestrzegania zasad etycznych.(3) - Potrafi wyjaśnić pojęcia: mobbing, lobbing, nepotyzm, korupcja.(4) - Uzasadnia konieczność stosowania zasad etyki w różnych dziedzinach społecznych.(5) - Opisuje negatywne zjawiska, które wywołane są niestosowaniem zasad etycznych.(5) - Charakteryzuje wybrane cechy etyki zawodowej. (6) - Opisuje naruszanie zasad etycznych i wskazuje przyczyny takich zachowań. (6)	IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń: 5) uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań
19. Państwo i jego funkcje.	- Wie, czym jest państwo. (2) - Zna najważniejsze cechy państwa.(2) - Wymienia podstawowe funkcje państwa. (3) - Wskazuje wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa.(3) - Potrafi podać przykłady, jak państwo realizuje swoje zadania.(4) - Charakteryzuje elementy tworzące państwa.(5) - Charakteryzuje funkcje państwa. (6) - Opisuje zadania, które powinno realizować państwo.(6)	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 1) wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa
20. Fundamentalne zasady demokracji.	-Potrafi określić, gdzie i kiedy narodziła się idea demokracji.(2) - Wie, czym jest demokracja bezpośrednia i demokracja pośrednia (przedstawicielska).(2) - Wymienia najważniejsze zasady demokracji.(3) - Wie, czym jest referendum. (3) - Potrafi podać przykłady spraw, które mogą być poddawane pod referendum. (3) - Wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy.(4)	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum; wymienia referenda ogólnokrajowe, których wyniki były

	- Opisuje, czym jest demokracja pośrednia i bezpośrednia, podaje przykłady stosowania tych zasad. (5) - Potrafi uzasadnić konieczność ochrony praw mniejszości w demokracji. (5) - Podaje zasady organizacji referendum.(5) - Opisuje zasady demokratyczne. (6) - Wymienia ważne referenda krajowe i lokalne.(6)	wiążące, oraz referenda lokalne we własnej społeczności, które były ważne; 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) (...) 6) wyjaśnia zasadę państwa prawa, w tym zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów (...) 8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy (...)
21. Konstytucja jako najważniejszy akt prawny.	- Wie, czym jest konstytucjonalizm. (2) - Wie, czym jest preambuła.(2) - Wymienia najważniejsze szczególne cechy konstytucji. (3) - Wie, czym jest i dlaczego został powołany Trybunał Konstytucyjny.(3) - Wymienia najważniejsze zasady ustrojowe zapisane w konstytucji.(4) - Podaje przykłady spraw, którymi może zająć się Trybunał Konstytucyjny. (4) - Charakteryzuje szczególne cechy konstytucji. (5) - Analizuje treść preambuły Konstytucji RP i wskazuje najważniejsze wartości do, których się odwołuje.(5) - Przedstawia historię konstytucjonalizmu. (6) - Potrafi wskazać dział konstytucji, w którym opisane są poszczególne kwestie. (6) - Opisuje działanie Trybunału Konstytucyjnego. (6)	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 7) wyjaśnia zasadę konstytucjonalizmu; podaje szczególne cechy konstytucji; znajduje w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przepisy dotyczące wskazanej kwestii; podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej
22. Partie polityczne.	- Wie czym jest zasada pluralizmu politycznego. (2) - Potrafi wskazać różnice pomiędzy partią polityczną a inną organizacją społeczną.(2) - Potrafi opisać system monopartyjny, dwupartyjny i wielopartyjny. (3) - Wyjaśnia pojęcie koalicji rządowej.(3) - Potrafi podzielić partie zasiadające w sejmie, wskazując partie prawicowe centrowe i lewicowe. (4) - Wyjaśnia pojęcie opozycja.(4) - Wymienia funkcje partii politycznych.(5) - Potrafi wskazać różnice pomiędzy różnymi systemami partyjnymi. (5) - Wymienia najważniejsze cele partii	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego; wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej oraz w organach stanowiących samorządu terytorialnego; przedstawia cele działania partii politycznych oraz

	prawicowych, centrowych i lewicowych.(5) - Ocenia różne systemy polityczne. (6) - Wyjaśnia, dlaczego istnieje konkurencja pomiędzy partiami politycznymi. (6)	wyказuje, że konkurują one w życiu publicznym; znajduje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych)
23. Jak działa demokracja przedstawicielska: sejm i senat	- Wyjaśnia pojęcie demokracji przedstawicielskiej. (2) - Wymienia cechy demokratycznych wyborów.(2) - Wie, czym jest czynne i bierne prawo wyborcze.(3) - Wymienia najważniejsze instytucje sejm i senatu. (4) - Potrafi wymienić kilka kompetencji sejm i senatu. (4) - Wyjaśnia, dlaczego wybory są elementem demokracji pośredniej, czyli przedstawicielskiej. (5) - Opisuje cechy demokratycznych wyborów.(5) - Opisuje wskazaną funkcję parlamentu.(5) - Potrafi podać przykłady sytuacji, gdy prawa wyborcze mogą być ograniczone. (6) - Opisuje, jak działa polski parlament.(6)	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 3) (...) przedstawia zasady wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasady działania i najważniejsze kompetencje izb parlamentu
24. Władza wykonawcza: prezydent i Rada Ministrów	- Wie, czym jest republikańska forma rządów. (2) - Potrafi wskazać, kto sprawuje w Polsce władzę wykonawczą.(2) - Potrafi określić, kto wchodzi w skład rządu.(3) - Wie, jak są przeprowadzane w Polsce wybory prezydenckie. (3) - Odszukuje i opracowuje informację o prezydentach wybranych w wyborach bezpośrednich. (3) - Podaje imiona i nazwiska urzędującego prezesa i wiceprezesów Rady Ministrów.(4) - Wymienia prezydentów RP wybranych w wyborach bezpośrednich.(4) - Podaje przykłady kompetencji prezydenta.(4) - Odwołując się do zasady dobra wspólnego, wyjaśnia, czym jest republikańska forma rządów.(5) - Wie, kto może kandydować na urząd Prezydenta RP. (5) - Wyjaśnia, jak wyłaniany jest rząd. (5) - Potrafi wyjaśnić pojęcia: rząd większościowy i rząd mniejszościowy. (5) - Przedstawia kompetencje Rady Ministrów.(5) - Wie, na czym polega dualizm władzy	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 8) (...) objaśnia konieczność poparcia większości sejmowej dla Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej (bądź jej działań); przedstawia podstawowe kompetencje Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; podaje imiona i nazwiska urzędujących prezesa i wiceprezesów Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; wykazuje, że decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie mają wpływ na życie jego rodziny 5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy

	wykonawczej w RP. (6) - Podaje przykłady najważniejszych uprawnień prezydenta.(6) - Potrafi, korzystając z różnych źródeł, opisać działania obecnie urzędującego prezydenta. (6) - Potrafi wskazać decyzje rządu, które miały wpływ na indywidualne życie swoje lub swojej rodziny. (6)	rządu; przedstawia sposób wyboru i podstawowe kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym osób pełniących ten urząd, które wybrano w wyborach powszechnych, oraz o działaniach urzędującego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
25. Władza sądownicza.	- Wyjaśnia zasadę państwa prawa.(2) - Przedstawia podział władzy sądowniczej na sądy powszechne, wojskowe, administracyjne i trybunały.(2) - Zan strukturę sądownictwa powszechnego.(3) - Wie, w jakich sprawach orzeka sąd rejonowy.(3) - Wyjaśnia zasady: niezależności, niezawisłości oraz dwuinstancyjności.(4) - Wie, czym zajmują się sądy powszechne, wojskowe administracyjne i trybunały.(5) - Podaje przykłady naruszania zasad państwa prawa. (6) - Wyjaśnia najważniejsze zasady określające działalność władzy sądowniczej. (6) - Opisuje, jak działają organy wymiaru sprawiedliwości. (6)	XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 6) (...) wyjaśnia podział na sądy powszechne i administracyjne oraz zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego; przedstawia, w jakich sprawach orzeka sąd rejonowy
26. Organizacje międzynarodowe.	- Wymienia kilka kierunków polskiej polityki zagranicznej.(2) - Wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych. (3) - Wskazuje cele i różne formy działalności Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego. (3) - Wymienia państwa należące do NATO. (4) - Przedstawia działalność Polski w ONZ, Unii Europejskiej i NATO. (4) - Opisuje najważniejsze kierunki polityki zagranicznej: suwerenność współpraca w organizacjach międzynarodowych, polityka regionalna, polityka wschodnia. (5) - Określa okoliczności powstania ONZ i NATO. (5) - Opisuje najważniejsze organy NATO i ONZ. (5) - Wymienia przykłady misji wojskowych ONZ i NATO. (6) - Wymienia i opisuje organizacje wyspecjalizowane działające w ramach ONZ.(6)	XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 1) wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; 4) przedstawia działalność Polski w Organizacji Narodów Zjednoczonych (...) i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego

27. Cele i zasady działania Unii Europejskiej.	- Wskazuje przyczyny powstania Unii Europejskiej. (2) - Znajduje informacje o życiorysie politycznym Ojców Europy. (2) - Wymienia ogólne cele UE. (3) - Potrafi wymienić państwa członkowskie UE. (4) - Wymienia najważniejsze instytucje UE.(4) - Wymienia Ojców Europy i wskazuje z jakich krajów pochodzili. (5) - Wskazuje pięć najważniejszych wydarzeń związanych z powstaniem UE, uzasadnia swój wybór.(5) - Na podstawie szczegółowych celów wskazuje główne kierunki rozwoju UE do 2020 roku. (6) - Zna skład i zadania najważniejszych instytucji UE.(6)	XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym Ojców Europy oraz obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych
28. We wspólnej Europie.	-Potrafi wymienić korzyści z polskiego członkostwa w UE.(2) - Wymienia osoby z Polski, które pełnią ważne funkcje w instytucjach unijnych. (3) - Wymienia podstawowe prawa obywateli Unii Europejskiej.(4) - Opisuje, jakie funkcje pełnią Polacy w instytucjach europejskich. (5) - Opisuje korzyści z członkostwa w UE dla gospodarki oraz społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych. (5) - Podaje przykłady programów finansowanych z UE.(5) - Potrafi podać liczbę polskich eurodeputowanych. (6) - Opisuje, jak prawa obywatela UE wpływają na życie obywateli państw członkowskich. (6)	XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 3) przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących; znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie 4) (...) przedstawia działalność Polski w Unii Europejskiej
29. Problemy współczesnego świata.	-Wyjaśnia, czym jest zjawisko globalizacji.(2) - Wyjaśnia pojęcia: fundamentalizm religijny i terroryzm.(3) - Wymienia problemy ekonomiczne i demograficzne świata. (4) - Wymienia problemy związane ze środowiskiem naturalnym i chorobami.(4) - Charakteryzuje problemy ekonomiczne i demograficzne współczesnego świata. (5) - Znajduje i opracowuje informacje o konfliktach toczących się na świecie. (5) - Charakteryzuje problemy związane ze środowiskiem naturalnym i chorobami. (5) - Opisuje zjawisko terroryzmu. (5) - Opisuje globalizację w różnych aspektach. (6)	XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie

	- Przetawia propozycje działań w kierunku rozwiązania problemów współczesnego świata.(6)	
30. Jak kształtowały się prawa człowieka?	- Wskazuje, z czego wynikają prawa człowieka. (2) - Uzasadnia, dlaczego prawa człowieka są niezbywalne.(2) - Wskazuje źródła ludzkiej godności. (3) - Wymienia najważniejsze cechy praw człowieka.(3) - Omawia cechy praw człowieka. (4) - Wymienia najważniejsze dokumenty, które tworzą międzynarodowy system ochrony praw człowieka. (4) - Wie, kiedy powstała Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.(4) - Wie, czym jest prawo naturalne i określa jego wpływ na rozwój idei praw człowieka. (5) - Charakteryzuje pojęcie godności, rozróżniając godność osobową człowieka od godności osobistej. (5) - Na podstawie preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka analizuje jej najważniejsze treści.(5) - Przedstawia najważniejsze wydarzenia związane z rozwojem idei praw człowieka. (6) - Wymienia najważniejsze zadania międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka.(6)	IV. Prawa człowieka. Uczeń: 1) uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka
31. Prawa człowieka zapisane w Konstytucji RP.	-Wymienia prawa i wolności osobiste, które są ważne dla młodych osób. (2) - Wie, jak pojęcia: wolności i prawa charakteryzowane są w Konstytucji RP. (3) - Wymienia ogólne zasady dotyczące praw i wolności zapisanych w polskiej konstytucji. (4) - Wymienia różne formy uczestniczenia obywateli w życiu publicznym.(4) - Wskazuje na różnice pomiędzy prawami a wolnościami. (5) - Potrafi wskazać granice wolności i zakres praw gwarantowany przez państwo. (5) - Potrafi wymienić i scharakteryzować wybrane prawa osobiste i polityczne zapisane w Konstytucji RP. (6) - Wie, czym jest ludowa inicjatywa ustawodawcza. (6)	IV. Prawa człowieka. Uczeń: 2) wykazuje różnice między prawami a wolnościami człowieka; wymienia prawa i wolności osobiste zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej 5) wymienia prawa i wolności polityczne zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; wykazuje, że dzięki nim człowiek może mieć wpływ na życie publiczne
32. Ochrona praw człowieka.	- Wymienia różne systemy ochrony praw człowieka. (2) - Wie, jaką rolę w ochronie praw człowieka pełni Rzecznik Praw Obywatelskich.(3)	IV. Prawa człowieka. Uczeń: 3) wymienia prawa dzieci i analizuje przepisy

	- Wymienia najważniejsze elementy systemu praw człowieka w Polsce. (4) - Wymienia organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony praw człowieka.(4) - Wymienia działania UNICEF na rzecz praw dzieci.(4) - Opisuje działania Rzecznika Praw Dziecka.(4) - Opisuje najważniejsze funkcje Rzecznika Praw Obywatelskich. (5) - Opisuje działania organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka. (5) - Opisuje wybrane prawa zapisane w Konwencji o prawach dziecka.(5) - Podaje przykłady naruszania praw dziecka. (5) - Potrafi przedstawić sposób złożenia wniosku do RPO. (6) - Wskazuje sytuacje, które uprawniają do podejmowania interwencji przez Rzecznika Praw Dziecka.(6) - Wymienia instytucje, które zajmują się ochroną praw człowieka w systemie uniwersalnym, regionalnym i krajowym. (6)	Konwencji o prawach dziecka 4) podaje przykłady działań Rzecznika Praw Dziecka; przedstawia cele działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci; 6) wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wyjaśnia rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego działań 7) przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości
33. Uprawnienia policji i służb porządkowych.	-Zna najważniejsze zadania policji i służb porządkowych. (2) - Wie, na czym polega przymus bezpośredni.(2) - Podaje przykłady środków przymusu bezpośredniego. (3) - Wymienia podstawowe rodzaje przemocy.(3) - Wskazuje sytuacje, gdy służby porządkowe mogą użyć przymusu bezpośredniego.(4) - Podaje przykłady sytuacji, w których policja może korzystać ze swoich uprawnień.(5) - Potrafi określić, jak należy się zachować w sytuacjach, gdy mamy do czynienia z przemocą.(6)	V. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 1) rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną, wobec siebie i innych; wymienia osoby i instytucje, które należy powiadomić w takich sytuacjach 4) przedstawia uprawnienia policjantów i funkcjonariuszy innych służb porządkowych oraz swoje prawa w kontakcie z tymi służbami
34. Młodzi ludzie w kontakcie z prawem.	-Opisuje, czym jest przemoc rówieśnicza. (2) - Wskazuje, które rodzaje przemocy rówieśniczej są zaliczane do przestępstw, a które – do wykroczeń.(2) - Potrafi wymienić różne typy przestępstw. (3) - Wie, jaki sąd rozpatruje sprawy nieletnich.(3) - Wymienia prawa, które przysługują nieletniemu, który został zatrzymany przez policję.(4) - Wskazuje różnice pomiędzy wykroczeniem, występkiem a zbrodnią. (5)	V. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 1) rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną, wobec siebie i innych; wymienia osoby i instytucje, które należy powiadomić w takich sytuacjach 3) wyjaśnia, na jakich

	- Wymienia środki, które może zastosować sąd wobec nieletniego. (5) - Opisuje, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za czyny karalne w zależności od wieku. (6) - Wskazuje sytuacje, w których zatrzymanego nieletniego należy natychmiast zwolnić. (6)	zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie wykroczeń i przestępstw
35. Media we współczesnym świecie.	- Wie, czym są środki masowego przekazu. (2) - Wymienia różne rodzaje mediów, dzieląc je na: pisane, audiowizualne i interaktywne. (3) - Wymienia funkcje mediów. (4) - Wyjaśnia pojęcie czwartej władzy. (4) - Opisuje różne rodzaje mediów. (5) - Wyjaśnia, dlaczego media są nazywane czwartą władzą. (5) - Opisuje różne funkcje mediów. (6) - Opisuje, jaką rolę odgrywają media we współczesnym społeczeństwie. (6) - Wyjaśnia pojęcie public relations. (6)	X. Środki masowego przekazu. Uczeń: 1) przedstawia funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa
36. Jak korzystać ze środków masowego przekazu?	- Wymienia i opisuje umiejętności, które umożliwią swobodne poruszanie się wśród natłoku informacji. (2) - Odnajduje w mediach informacje na wskazany temat, analizuje je. (2) - Wyjaśnia pojęcia: społeczeństwo informacyjne i globalna wioska. (3) - Wie dlaczego dziennikarstwo jest zawodem zaufania publicznego. (3) - Wymienia zachowania etyczne w mediach elektronicznych. (4) - Odróżnia fakty od komentarzy. (4) - Uzasadnia, czy społeczeństwo polskie jest społeczeństwem wiedzy. (5) - Wymienia i opisuje zjawiska utrudniające przepływ informacji w sieci. (5) - Wymienia i opisuje zasady etyki dziennikarskiej. (5) - Opisuje wpływ mediów na zjawisko globalizacji. (6) - Wyjaśnia, dlaczego nie należy mieszać faktów z komentarzami i opiniami. (6)	X. Środki masowego przekazu. Uczeń: 2) znajduje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy
37. Informacja i przekaz na wagę złota.	- Wymienia najważniejsze funkcje reklamy. (2) - Wie, czym jest reklama społeczna. (3) - Odszukuje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej. (3) - Wymienia różne techniki manipulacji stosowane w reklamach. (4) - Wie, na czym polega znaczenie badań opinii publicznej. (4) - Krytycznie analizuje wybrany przekaz	X. Środki masowego przekazu. Uczeń: 3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy 4) wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej

	reklamowy.(5) - Odczytuje i interpretuje wyniki sondaży opinii publicznej.(5) - Przedstawia krótko dzieje reklamy. (6) - Wymienia i analizuje różne reklamy społeczne.(6)	kampanii tego rodzaju 5) wykazuje znaczenie opinii publicznej; znajduje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej oraz odczytuje i interpretuje proste wyniki takich badań
38. Cyberprzestrzeń – korzyści i zagrożenia.	- Wie czym jest cyberprzestrzeń.(2) - Wymienia zasady bezpieczeństwa w sieci.(3) - Wymienia zagrożenia i korzyści wynikające z korzystania z cyberprzestrzeni.(4) - Wymienia najważniejsze rodzaje szkodliwych programów, które stanowią zagrożenie dla uczestników cyberprzestrzeni.(4) - Wymienia najważniejsze funkcje cyberprzestrzeni. (5) - Zna zasady, jakie należy stosować aby uchronić się przed szkodliwym oprogramowaniem.(5) - Potrafi uzasadnić, że cyberprzestrzeń to miejsce służące swobodnemu przekazywaniu idei i informacji. (6)	V. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 2) przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wyjaśnia, jak należy na nią reagować